

Propozycja „Strategii zwalczania ASF we wschodniej części Unii Europejskiej”, przygotowana przez Dyrektoriat Generalny do spraw Zdrowia i Bezpieczeństwa Żywności Unii Europejskiej

Zygmunt Pejsak, Marian Truszczyński

z Zakładu Chorób Świń Państwowego Instytutu Weterynaryjnego w Puławach

Zaprezentowana poniżej propozycja została przygotowana przez ekspertów Unii Europejskiej w celu zharmonizowania środków zaradczych w reakcji na sytuację epidemiologiczną odnośnie do afrykańskiego pomoru świń (ASF) we wschodniej części Unii Europejskiej. Należy podkreślić,

że jest to tylko propozycja, która jest i będzie jeszcze dogłębnie dyskutowana (1).

Podjęcie do zwalczania ASF w opinii poszczególnych gremiów eksperckich oraz w opinii administracji i polityków jest wyraźnie zróżnicowane, co wynika między innymi z niepełnej wiedzy dotyczącej przede

wszystkim behawioru dzików oraz epidemiologii ASF. Można mieć wątpliwości co do tego, czy wszystkie upowszechniane aktualnie dane z zakresu źródeł i dróg szerzenia się choroby są rzetelne. Wydaje się, że konieczne jest przeprowadzenie szeregu badań eksperymentalnych wyjaśniających i uwiarygodniających prezentowane aktualnie opinie.

Strategia odnośnie do zwalczania ASF przedstawiona przez Komisję Europejską dotyczy państw członkowskich, w których stwierdza się afrykański pomór świń oraz tych, które w najbliższym czasie mogą zostać dotknięte tą chorobą ze względu na swoje położenie geograficzne. Ma też na celu zapobieganie szerzeniu się tej choroby i ewentualnie jej eradykację z obszarów nią dotkniętych.

Cel ten powinien być osiągnięty przez wdrożenie zharmonizowanych środków postępowania, adekwatnych do specyfiki każdego kraju członkowskiego, odnośnie

do rozmieszczenia i gęstości populacji dzików oraz struktury produkcji trzody chlewnej (wielkość i liczba stad, zasady chowu świń, tradycje). Zasady postępowania ustanowione w strefach powinny być wdrożone do stosowania do końca 2019 r. i weryfikowane w sensie ewentualnych zmian, zależnie od sytuacji epidemiologicznej i postępującej wiedzy (nowe dane naukowe) w zakresie omawianej choroby świń i innych uwarunkowań.

Wytyczne odnośnie do zasad zwalczania ASF u świń zawarte w proponowanej strategii

Fermy świń klasyfikuje się na trzy kategorie:

1. Chlewnie niekomercyjne (non-commercial farms – NCF), w których prowadzi się tucz świń dla własnych celów konsumpcyjnych (ściśle rodziny) i z których ani świnie, ani ich produkty nie opuszczają gospodarstwa.
2. Fermy komercyjne (commercial farms – CF), które sprzedają świnie do ubojni/rzeźni i/lub sprzedają produkty pochodzenia wieprzowego bezpośrednio z gospodarstwa rolnego.
3. Fermy z wybiegami, odchowujące świnie okresowo lub stale na wybiegach otwartych (outdoor farms).

Warunki bioasekuracji dla każdej z tych kategorii są następujące:

Kryteria bioasekuracji dla gospodarstw niekomercyjnych

- a) wyklucza się z karmienia zlewki i odpady z tusz zwierzęcych zgodnie z Regulacją (EC) nr 1069/2009,
- b) wyklucza się bezpośredni lub pośredni kontakt między świniami z tych chlewni a innymi świniami, w tym świniami dziczykami i dzikami,
- c) nie może zachodzić możliwość pośredniego lub bezpośredniego kontaktu świń z dzikami upolowanymi, padłymi czy też produktami z tych zwierząt,
- d) właściciel (i/lub osoba opiekująca się zwierzętami) powinni przestrzegać określonych zasad bioasekuracji: zmiana ubrania i obuwia przy wchodzeniu do chlewni lub przy wychodzeniu z niej; dezynfekcja powinna być przeprowadzona przy wejściu do gospodarstwa oraz w chlewni,
- e) zabrania się właścicielom lub osobom nadzorującym udziału w polowaniach 48 godzin przed kontaktem ze świniami,
- f) żadna nieupoważniona osoba czy środki transportu nie mają prawa wejścia/wjazdu do chlewni,
- g) ubój na własne potrzeby – wykonany w gospodarstwie – może mieć miejsce wyłącznie pod nadzorem weterynaryjnym,

h) w chlewni nie mogą znajdować się lochy lub knury wykorzystywane w rozrodzie,

- i) będące w handlu zboże, warzywa (produkty roślinne), siano i słoma są uznawane za materiał o bardzo niskim potencjale do zawierania i utrzymywania zakaźnego wirusa ASF. Jeżeli użycie lokalnie zebranej trawy lub siana uważane jest, w miejscowych uwarunkowaniach, jako ryzykowne, należy postępować następująco:
  - zakazać karmienia świń świeżą trawą lub zbożem, pochodzącymi z obszarów, gdzie występował ASFV, chyba że poddane zostały procesowi skutecznej inaktywacji wirusa lub przechowywane w niedostępnym dla dzików miejscu przynajmniej przez 30 dni przed skarmieniem,
  - zakazać wykorzystywania do ścielenia słomy (pochodzącej z obszarów, gdzie ASF był zgłaszany). Chyba że poddana została procesowi skutecznej inaktywacji wirusa lub przechowywana w niedostępnym dla dzików miejscu przez co najmniej 90 dni przed wykorzystaniem,
- j) budynki fermy powinny być budowane w taki sposób, aby dziki lub inne zwierzęta z zewnątrz (np. psy, koty) nie mogły wejść do chlewni, względnie kojca, by możliwa była dezynfekcja, zmiana ubioru i obuwia przed wejściem do chlewni.

Kryteria bioasekuracji dla ferm komercyjnych

Wymagania odnośnie do bioasekuracji są takie jak dla chlewni niekomercyjnych i dodatkowo następujące:

- chlewnia powinna być ogrodzona,
  - powinna posiadać przyjęty przez właściciela chlewni plan bioasekuracji – opracowany przez Inspekcję Weterynaryjną. Plan powinien być przygotowany zgodnie z miejscowymi uwarunkowaniami i regulacjami prawnymi obowiązującymi w kraju.
- Program bioasekuracji powinien uwzględniać co najmniej:
- wydzielone strefy – czysta/brudna dla personelu pozwalające na zmianę ubioru/obuwia, łazienki z natryskami, pomieszczenia umożliwiające spożywanie posiłków przez personel,
  - pomieszczenia kwarantannowe pozwalające na bezpieczne włączanie do stada świń z zakupu,
  - szczegółowe procedury dezynfekcji pojazdów/samochodów, sprzętów, gnojowicy, ścieków powinny być wdrożone i bezwzględnie stosowane,
  - zasady odnośnie do wnoszenia żywności na teren fermy,

Proposal of the „Strategy of the control of ASF in the Eastern Part of the European Union”, prepared by the Directorate General for Health and Food Safety of the European Union

Pejsak Z., Trusczyński M., Department of Swine Diseases, National Veterinary Research Institute, Pulawy

The working document established for information and consultation only, not being adopted or in any way approved by the European Commission, was presented. The purpose was to inform veterinarians, particularly those working in the State Service, about the current chances for ASF controlling. This document presents ASF measures that could be applied for domestic pigs and wild boar. Pig farms are divided into three categories: non-commercial farms (NCF), commercial farms (CF) and outdoor farms, kept temporarily or permanently outdoors. For those categories correspondent measures were presented. Also specimens sampling for laboratory diagnosis and ASF diagnostic tests were described. Diagnostic procedures for wild boar were mentioned as well, and major strategic points for controlling and eradicating of ASF in wild boar were given.

Keywords: African swine fever, eradication strategy. EU proposal.

- zakaz utrzymania świń przez pracowników chlewni,
- rejestr osób wchodzących na teren fermy,
- programy szkoleniowe o zagrożeniach dla wszystkich pracowników fermy,
- przegląd urządzeń logistycznych w celu właściwego oddzielenia poszczególnych sektorów produkcji,
- rozdział między poszczególnymi sektorami produkcji,
- uniemożliwienie kontaktu świń – bezpośrednio z przedmiotami pochodzenia zwierzęcego,
- system wewnętrznego audytowania, w tym samodzielnej oceny przestrzegania i usprawniania zasad bioasekuracji.

Kryteria bioasekuracji dla ferm z wybiegami

Obowiązuje zakaz utrzymywania świń na wybiegach.

Zasady przeprowadzania okresowej kontroli ferm oraz badań związanych z dochodzeniem epizootycznym

Okresowe kontrole fermy i dochodzenie powinno być przeprowadzone przez urzędowych lub wyznaczonych lekarzy weterynarii. Działania związane z kontrolami i dochodzeniem epizootycznym powinny być wspierane przez odpowiednio

zorganizowaną kampanię adresowaną do rolników.

Kontrole okresowe ferm w strefach II i III, aneksu do decyzji Komisji 2014/709/EU powinny odbywać się co najmniej dwa razy w roku; jeden raz w roku w strefie I.

W trakcie kontroli okresowej wyznaczony lekarz weterynarii przeprowadza weterynaryjny wywiad z rolnikiem, dokonuje oględzin oraz bada świnie klinicznie. W przypadku jakiegokolwiek podejrzenia pobiera próbki do badań laboratoryjnych. W czasie kontroli oceniany jest poziom bioasekuracji i przeprowadzana ocena stanu zdrowotnego stada świń. Oceniana jest także prawidłowość prowadzonej przez rolnika wymaganej dokumentacji.

Badania kontrolne przeprowadzane będą w całym kraju. Zasady przeprowadzania badań oparte będą na wynikach biernego monitoringu (pobieranie rutynowych próbek od świń i dodatkowo, jeżeli będzie to uzasadnione, nastąpi pobieranie próbek w kierunku ASF).

Regularnie powtarzane kampanie szkoleniowe dla właścicieli świń, szczególnie z chlewni niekomercyjnych, powinny być skoncentrowane na omawianiu zasad i niezbędności bioasekuracji, szybkiego zgłaszania podejrzenia choroby i udziału w przeglądach stanu zdrowotnego świń.

Pobieranie próbek do badań laboratoryjnych powinno mieć miejsce w przypadkach:

- stwierdzenia objawów klinicznych, takich jak gorączka lub charakterystyczne zmiany kliniczne, np. wybroczyny (próbki powinny być pobrane każdego tygodnia od przynajmniej dwóch pierwszych padłych świń odsadzonych lub w wieku powyżej 2 miesięcy; z każdego sektora produkcyjnego),
- wtedy, gdy u świń ubijanych w gospodarstwie przed- i pośmiertne zmiany mogą wskazywać na ASF.

Dotyczyć to powinno przynajmniej stref wyznaczonych przez Komisję decyzją 2014/709/EU.

Laboratoryjne badania przeglądowe

- qRT – PCR (ilościowa ocena materiału genetycznego wirusa ASF) z krwi lub narządów powinna być przeprowadzona każdorazowo w celu wczesnego wykrycia i potwierdzenia ASF,
- Ab-ELISA (badanie w kierunku obecności swoistych przeciwciał) powinno być przeprowadzane w uzasadnionych przypadkach (np. w przypadku dodatniego wyniku PCR lub podejrzenia wyzdrowienia świni),
- IPT (test immunoperoksydazowy) test serologiczny potwierdzający wykrycie przeciwciał w surowicy lub w wysięku (soku) z tkanek.

Obszar ewentualnego zastosowania proponowanych wytycznych

Jeśli nie uzna się inaczej, wyżej zaprezentowane wytyczne powinny być zastosowane w odniesieniu do chlewni zlokalizowanych w strefach II i III (decyzja Komisji 2014/709/EU) w przypadku nieprzestrzeżenia przez właścicieli stad zasad bioasekuracji lub przy wysokim ryzyku wystąpienia ASF w chlewni, ocenionym na podstawie analizy ryzyka przeprowadzonej przez uprawnione organy.

Wytyczne zwalczania ASF w odniesieniu do dzików

Dopuszczalne jest dokarmianie dzików (baiting) wyłącznie ograniczoną ilością paszy (na przykład kukurydzy). Może to mieć miejsce tylko wtedy, gdy traktowane jest jako przynęta w trakcie polowań. Maksymalna ilość paszy nie może przekraczać 10 kg/km²/na miesiąc. Dokarmianie nie powinno w żadnym wypadku być sposobem dożywiania dzików w celu ich wzmocnienia, np. w czasie zimy.

W przypadku dokarmiania innych gatunków zwierząt miejsca dokarmiania nie mogą być dostępne dla dzików. Wykorzystywana w tym celu pasza nie może być atrakcyjna dla tego gatunku zwierząt (np. siano).

Powinien być ustanowiony szerszy obszar dla działań średniookresowych (wider area for medium term actions – WAMTA) zgodnie z analizą ryzyka wokół bieżąco obowiązujących stref i obszarów granicznych z krajami trzecimi, w których stwierdza się ASF. Przy tworzeniu WAMTA powinno wziąć się pod uwagę zakładany czas szerzenia się choroby, a w ślad za tym okres akcji (od 2 do 4 lat). Przy tworzeniu obszaru należy brać pod uwagę istniejącą populację dzików także w sensie ich rozmieszczenia i gęstości.

Główne założenia strategiczne w zwalczaniu ASF u dzików

Przedstawione poniżej założenia (wytyczne) powinny zostać zastosowane przynajmniej w stosunku do obszarów (stref) zdefiniowanych w decyzji 2014/709/EU dla WAMTA.

Punkty od a) do d) są priorytetowe dla skutecznej realizacji programu.

Lista punktów:

- a) Przynęta jest dozwolona jako element skutecznych polowań; pod warunkiem że skala dokarmiania nie przekracza 10 kg/km²/miesiąc.
- b) Zakazane jest karmienie dzików w sensie dokarmiania.
- c) Ochronne polowanie uważa się za wskazane w celu eliminacji dojrzałych i dorastających loch.

d) Całkowity odstrzał dzików powinien w równym stopniu dotyczyć samców i samic (każda grupa po 50%). Priorytetowo w odstrzale traktować należy dojrzałe i dorastające lochy.

e) Odstrzał należy zaczynać od granicy między strefami I i II. Polowaniem należy na początku objąć pas strefy II o szerokości co najmniej 20 km. Polowania należy prowadzić w sposób uniemożliwiający nadmierne przemieszczanie się dzików. Wielkość obszaru intensywnych odstrzałów należy dostosowywać do wyników analizy ryzyka.

f) Kompetentne władze powinny przedstawić myśliwym minimalne wymagania z zakresu bioasekuracji. Wymagania te muszą obejmować co najmniej następujące kryteria:

- W każdym okręgu (obszarze) łowieckim powinna być przynajmniej jedna przebiegająca dla myśliwych i osób uczestniczących w polowaniach. Pomieszczenie musi być niedostępne dla osób postronnych i zwierząt. Powinno ono być zaopatrzone w wodę, niezbędną ilość środków dezynfekcyjnych oraz pojemniki do zbierania odpadów.
- W każdym okręgu łowieckim powinny znajdować się urządzenia umożliwiający przechowywanie odstrzelonych dzików w niskich temperaturach (temperatura lodówki) do momentu otrzymania wyników badań laboratoryjnych.

Patrochy odstrzelonych dzików nie mogą być usuwane na ziemię, odstrzelony dzik przed wytrzewieniem powinien być przemieszczony do wyznaczonego miejsca, które uniemożliwia przedostawanie się płynów ustrojowych z jam ciała oraz krwi do gruntu.

Po oporządzeniu dzika miejsce, narzędzia, wykorzystywane środki transportu muszą być umyte i zdezynfekowane autoryzowanymi środkami dezynfekcyjnymi.

Produkty z odstrzelonych dzików powinny być poddane przetworzeniu zgodnie z regulacją UE nr 1069/2009.

Pobieranie próbek od dzików

Zasady pobierania próbek w całym kraju (obszarach regulowanych decyzją 2014/709/EU i obszarach wolnych) powinny być oparte na intensywnym monitoringu biernym: badane laboratoryjnie w kierunku ASF powinny być wszystkie dziki padłe i chore. W badaniach stosować należy technikę qRT-PCR. Na obszarach (strefach) II i III (decyzja 2014/709/EU) próbki pobrane od jednej grupy dzików mogą być pulowane z reprezentatywnej liczby zwierząt należących do tej grupy i tego samego miejsca.

Dodatkowe pobieranie próbek (monitoring czynny) od dzików odstrzelonych powinno być przeprowadzane zgodnie z decyzją 2014/709/EU. W strefie I wszystkie odstrzelone dziki, które mają być wywiezione poza strefę, muszą być przebadane zgodnie ze wspomnianą decyzją testem qRT-PCR.

Odrzelnym dziki ze stref powinny dodatkowo być zbadane serologicznie.

Od odrzelnym dzików materiał do laboratoryjnych badań wirusologicznych i serologicznych stanowi krew (w przypadku jej niedostępności narządy).

Usuwanie padłych dzików

Poszukiwanie padłych dzików i ich bezpieczne usuwanie powinno być prowadzone przynajmniej w strefach I, II i III (2014/709/EU) oraz w każdym obszarze zwiększonego ryzyka. W przypadku wykrycia ASF w obszarze dotychczas niedotkniętym ASF, bierny monitoring powinien być wzmocniony poprzez poszukiwanie dzików przez specjalistów w „gorących regionach” zlokalizowanych

wokół przypadku ASF. Regiony te powinny być wyznaczone przez kompetentną władzę.

Unieszkodliwienia zwłok należy dokonać poprzez zakopanie, odstawienie do zakładu utylizacyjnego lub spalenie pod nadzorem Inspekcji Weterynaryjnej. Uzasadnione jest wykorzystanie miejsc stosowanych środków do dezynfekcji potencjalnie zanieczyszczonych ASFV.

Cykliczne kampanie podwyższające świadomość o istniejącym zagrożeniu

Powinny być przeprowadzane szkolenia myśliwych w celu informowania ich o strategiach zwalczania ASF i celach, które muszą być osiągnięte przy ich udziale. Szczególny nacisk należy położyć na zagadnienia związane z bioasekuracją oraz na unikanie stwarzania warunków prowokujących dziki do przemieszczania się.

W miejscach tranzytowych: lotniska, porty węzły komunikacyjne powinny być dostępne odpowiednie ulotki informacyjne dla myśliwych i podróżnych informujące o zagrożeniu związanym z ASF

i rygorami będącymi konsekwencją takiej sytuacji.

Prezentując powyższy materiał należy jeszcze raz podkreślić, że przedstawione regulacje nie są jeszcze, w opinii Komisji Europejskiej, ostateczne i podlegają ciągłej dyskusji i w ślad za tym koniecznym korektom.

Ze stwierdzeniem tym w pełni zgadzają się autorzy niniejszego artykułu, którzy po wnikliwej analizie dokumentu Komisji Europejskiej z 8 czerwca 2017 r. również uważają, że zawiera on szereg dyskusyjnych stwierdzeń, które w jego ostatecznej wersji powinny być zmienione lub usunięte.

Piśmiennictwo

1. Working Document: *African Swine Fever Strategy for Eastern Part of the European Union*. Directorate General for Health and Food Safety, 08.06.2017

Prof. dr hab. Zygmunt Pejsak, Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy, al. Partyzantów 57, 24-100 Puławy, e-mail: zpejsak@piwet.pulawy.pl